№ 214 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 17 **1899** ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 17 № 214

ՔՍԱՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1900** ԹՒԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(28-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՑՆ ՊՐՕԳՐԱՄՄՈՎ ԵՒ ՆՈՑՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի։

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պակասում է սիստէմ. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Մեր իրականութիւնից. Նամակ Ախալքալաքից. Նամակ Հին-Նախիջևանի գաւառից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. —ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՊԱԿԱՍՈՒՄ Է ՍԻՍՏԷՄ

—

Մեր ընթերցողները գիտեն, որ Թիֆլիսում բացված էր գիւղատնտեսական մի ցուցահանդէս, որ պէտք է ներկայացնէր մեզ Կովկասում եղած գիւղատնտեսական դպրոցների գործունէութիւնը։ Նպատակը շատ լաւ էր և օգտաւէտ։ Մեր երկրում գիւղատնտեսութիւն սովորեցնում են մի կողմից մասնագիտական դպրոցներ, ինչպէս են, օրինակ, Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցը, Քութայիսի երկրագործական, Մոշտաղայի և Ղուբայի այգեգործական դպրոցները, միւս կողմից ընդհանուր կրթութիւն տարածող այնպիսի դպրոցներ, որոնք աւելացրել են ընթացիկ դասընթացքին գիւղատնտեսական պարապմունքներ և պահում են փեթակներ, կենդանիներ և ունեն գիւղատնտեսական ֆերմաներ, բանջարանոցներ, փորձնական դաշտեր և այլն։

Շատ հետաքրքրական էր անշուշտ պարզել, թէ այդ կրթական հիմնարկութիւնները, որոնք նպատակ են դրել տարածել գիւղատնտեսական գիտելիքներ մեր երկրում, որքան արդիւնաւէտ են և օգտաւէտ։ Ներկայ ցուցահանդէսը, որ պէտք է ներկայացնէր այդ հիմնարկութիւնների գործունէութիւնը, այդ կողմից մի լաւ ասպարէզ կը լինէր ցոյց տալու արած փորձերի նպատակայարմարութիւնը և պարզել այն ճանապարհը, որով պէտք է առաջ ընթանան նրանք ապագայում՝ աւելի օգտաւէտ կերպով զարգացնելու իրանց կրթական գործունէութիւնը։

Ցաւելով պէտք է յայտնենք, որ ցուցահանդէսը անկարող եղաւ հասնել իր նպատակին և նա չը տուեց ոչ մանրամասն պատկեր այն ամենի, ինչ որ ներկայացնում են մեր ներկայ գիւղատնտեսական հիմնարկութիւնները և ոչ պարզեց այն հարցը, թէ գործնական փորձը ինչ միջոցներ է մշակել մեր երկրի գիւղատնտեսական կրթութեան նպատակայարմար իրագործութեան համար։

Ցուցահանդէս կազմող վարչութիւնը պէտք է գործին տար աւելի որոշ և աւելի լուրջ կազմակերպութիւն, պայման դնելով, որ իւրաքանչիւր դպրոց ներկայացնէր իր գործունէութեան հաշիւը և այդպիսով մատակարարէր քննութեան և ուսումնասիրութեան կատարեալ նիւթեր։ Միւս կողմից նա պէտք է գիւղատնտեսական կրթութեան մի շարք հարցեր քննութեան ենթարկէր մասնագէտների և դպրոցական գործողների շրջանում։

Ցուցահանդէսը յամենայն դէպս մի բան անկասկած կերպով ապացուցեց, որ մեր գիւղատնտեսական հիմնարկութիւններից շատերին պակասում են մասնագէտ ղեկավարներ և որ անհրաժեշտ է գիւղատնտեսական կրթութեան բարւոքման համար կազմել խորհրդակցութիւններ և ժողովներ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

—

Վերադառնանք մշեցի պանդուխտների հարցին։ Մուշի առաջնորդական տեղապահի յայտարարութիւնը, որ մենք տպագրեցինք անցեալ անգամ, նպատակ ունի մի կողմից պաշտպանել իրանց տներում տառապող «այրիացած» կանանց դատը և միւս կողմից գրչի մի շարժումով, ամենահեշտ կերպով լուծել պանդխտութեան դարաւոր, շատ բարդ, շատ խճճված հարցը։ Առաջին կէտի վերաբերմամբ, այսինքն մշեցի կանանց տանջանքների վերաբերմամբ յայտարարութիւնը միանգամայն ճիշդ և արդարացի նկարագրութիւններ և բողոքներ է պարունակում։ Այո, անուրանալի է, որ տարիներով իր ամուսնուն սպասող կինը մի կատարեալ նահատակ է, մի տանջվող էակ, որին չէ կարող չը համակրել ամեն մի մարդ, որ սիրտ է կրում իր մէջ։ Բայց ինչ պէտք է անել, որ մշեցի կինը արտասունք չը թափէ, մերկ, անօգնական, սոված չը մնայ։ Տեղապահ վարդապետը գտել է միջոցը. նա տալիս է երկու ամիս ժամանակ և ասում է, որ եթէ այդ միջոցում պանդուխտները չը վերադառնան կամ նամակ ու փող չը ղրկեն իրանց ընտանիքներին, մշեցի կանայք ազատ պիտի համարվեն իրանց ամուսնական ուխտից, այսինքն ուրիշի հետ ամուսնանալու իրաւունք պիտի ստանան։ Հարցի լուծումը, ինչպէս տեսնում էք, շատ հեշտ է. բայց եթէ աշխարհիս մէջ այդքան հեշտ լինէր բարդ, տնտեսական և պատմական խոր արմատներ ունեցող հարցերը վճռելը, այն ժամանակ Մուշի վարդապետը մարդկային բարերարների մէջ առաջին տեղը կը բռնէր։ Մենք անցեալ անգամ հարցնում էինք թէ ինչ կը պատասխանեն առաջին բռան տակ ճմլված համայնքները։ Եթէ վարդապետը սրանց էլ հարցրած լինէր, այն ժամանակ կունենար այնպիսի պատասխաններ, որոնք առնուազն սմարդութեան գործ համարել կը տային այն վերջնագիրը, որ սպառնում է մշեցի պանդուխտին զրկել նրա միակ յոյսից և մխիթարութիւնից, նրա ընտանիքից։ «Արևելք» լրագիրը շատ ճիշդ կերպով ասում է.

Կը կարծեք թէ Մշեցի պանդուխտները այնքան մերկացած ըլլան ընտանեկան սիրոյ զգացումներէն որ այլ ևս չը յիշեն իրենց կիները ու զաւակները։ Բայց ինչու նախ չէք հարցներ թէ ինչու պանդխտել գնացին անոնք։ Ո՞վ կրնայ հաստատել թէ զաւառացի ն և է հայ, առանց յետին կարօտութենէ ստիպուելու, հեռացած է իր սիրելիներէն։ Ականատես եղած էք բաժանման վայրկեանին թափուած աղի արցունքներուն։ Պանդխտավայրին մէջ զգացուած մորմոքներուն և կսկիծներուն վրայ գաղափար ունի՞ք, և կը ճանչնաք այն անմեռ «որդը», որ կը կրծէ անընդհատ պանդուխտին լեարդը՝ աւելի չարաչար քան ինչ որ առասպելական անգղը կընէր Պրոմեթէոսի։ Չենք ուրանար թէ ինչպէս Մշեցի, նոյնպէս այլ տեղացի պանդուխտներու մէջ կան այնպիսիներ, որոնք կորուսած են իրենց գիտակցութիւնը, մոռցած են իրենց ընտանիքը և տուած են ինքզինքնին նոր կեանքի, նոր սիրոյ, նոր զգացումի. բայց կարելի չէ ընդունել թէ անոնք ցանցառ բացառութենէ աւելի թիւ մը կը կազմեն։ Ուստի ամենամեծ մասը այն տեսակէն է որ գիշեր ու ցերեկ հալելով մաշելով կարօտ կը քաշէ իր ընտանիքին, կին ու զաւակներուն, ծնողաց և ազգականներուն, բայց ի վիճակի չէ երթալ գտնել զանոնք, կամ մինչև անգամ ճամբու ծախք չունենալով, կամ ազատուած չըլլալով այն պարտքէն, որուն համար ձգած էր ծննդավայրը, և կամ մանաւանդ յոյս չունենալով ապրեցնելու իր դժբաղդ ընտանիքը, բուն իսկ անոնց քովիկը բնակելով։ Այո, պանդուխտներու ամենամեծ մասը այս վերջին տեսակէն է, որուն համար այսօր գանազան կողմեր ցրուած է այն յոյսով որ քանի մը դահեկան վաստակի, իր ընտանիքին ղրկելու համար, իր պարտքը վճարելու համար, և իրեն ճամբու ծախք մը հայթայթելու համար։ Մինչև որ պանդուխտը պարտքէ զերծ, իր ծննդավայրին մէջ հացը ճարել կարենալու ապահով չըլլայ, ո՛չ Բաբգէն վարդապետի ըրած կոչումները, ո՛չ այդ առթիւ պաշտօնական և անպաշտօն խորհրդածութիւնները, ո՛չ լրագրական տեղեկութիւնները խնդրին իրական ելք մը չեն կրնար տալ։

Ահա տխուր իրականութեան ճշմարիտ ըմբռնումը, այն իրականութեան, որ հարիւրաւոր տարիների ընթացքում միլիոնաւոր մարդկանց արտասուքներով է հաստատված։ Մի անողոք, խիստ ու դաժան իրականութիւն։ Ի՞նչը կարող է նրան խախտել, ոչնչացնել։

Ո՛չ յորդոր արժէք ունի, ոչ բարոզ, ոչ կոչում և ոչ ալ վերջնագիր։ Ընծայեցէք պանդուխտին իր բնագաւառին մէջ հացը ճարելու միջոցները, այն ատեն խնդիրը ինքնին կը լուծուի. ոչ կին կը մնայ զրկված իր ամուսնին ներկայութենէն, ոչ տղաք իրենց հօր գգուանքներէն, ոչ հայրեր իրենց զաւակաց վայելմունքէն։ Առանց այդ դարմանին, ամեն ջանք ու փորձ ջուրը սանդի մէջ լեցնել ծեծելուն կը նմանի։ Իսկ այդպիսի դարմանի մը իրականացման պարագային եթէ գտնվի երբեք 1000-էն 1—2 խեռ ու ստամբակ ամուսին որ չը փութայ իր զաւառը իր կնոջ քով, այնպիսիներուն կիները կարգելը բնաւ խնդիր չի վերցներ։

Հարցի արմատը բաց է դարերից ի վեր. մշեցիների մի շարք սերունդներ ձեզ կասեն, որ իրանք աշխարհը ծայրէ ի ծայր չէին չափի իրանց ոտներով, եթէ տանը մի կտոր հաց աշխատելու հնար լինէր կամ, աւելի ճիշդն ասած, եթէ տանը աշխատած մի կտոր հացը աշխատողի ձեռքում մնար։ Ըստ երևոյթին, որքան պարզ ու հեշտ հարց։ Բայց եթէ դուք աչքի առաջ ունենաք թէ որտեղ է գտնվում Մուշը, այն ժամանակ հարցը կընդունէ սարսափելի ծանր կերպարանք, և դուք չէք կարող չասել թէ նրան լուծելու համար Բաբգէն վարդապետի սպառնալիքները չեն հարկաւոր, այլ աւելի մեծ, աւելի տևողական ջանքեր…

ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ *)

IV

Ներկայումս գիւղացու հետ շփվող մեր ինտելլիգենտ պաշտօնեաներից շօշափելի օգուտ նա չէ տեսնում և այդ առաջանում է որոշ պատճառներից, որոնց մի-մի թուելը թողնում ենք… բայց թէ այդպէս է եղելութիւնը՝ այդ դժուար չէ տեսնել մի քանի օրինակներից։

Յայտնի է, որ մեր գիւղերից շատերը խաների ու բէգերի սեփականութիւն են կամ, աւելի ճիշդն ասած, պարսկական խայտառակ տիրապետութիւնից մնացած յ ա փ շ տ ա կ ու թ ի ւ ններ են։ Արդ, այդ գիւղերում չինականի ստացած բերքերի որոշ մասը, կարծեմ 30-ից 40, օրէնքով պատկանում է հողատէր խաներին ու բէգերին։ Սակայն պարսկական անցած բռնի այդ «աղնիւ» հնութիւնները շատ տեղերում, ուր գիւղացին աւելի տգէտ և աղքատ է, չեն բաւականանում յիշեալ տուրքերով, այլ պահանջում են գիւղացիներից և այն, ինչի վրա իրաւունք չունեն (հաւ, ճուտ, ձու), արածացնում են իրանց կթան գոմէշներն ու կովերը նրանց բաժիններում, և այլն։ Բացի այդ, օգտվելով այն հանգամանքից, որ մեր երկրում դեռ ևս որոշված չեն հողերի սահմանները, այդ խան և բէգ «զ ա դ է»-ները մեծ համարձակութեամբ աջ ու ձախ հարեան գիւղացիների սեփականութիւններ վրա հողատիրական իրաւունքներ են յայտնում այն յուսով, որ շատ քչերը դրանցից յանդգնութիւն կունենան դատաստանի դիմել։ Եւ արդարև, շատ դէպքերում գիւղացին իրաւաբանական անպաշտպան դրութիւնից և երկիւղից ստիպված զիջում է։

Վերցնենք մի այլ օրինակ։ Թիֆլիսում վաղուց գոյութիւն ունի չերամապահական կայարանը։ Ճիշդ է, պ. Շավրովը շատ է աշխատել այդ հիմնարկութեան արտաքին, ցուցական, շլացնող կողմերի վրա, գուցէ նաև չափազանց կանոնաւոր է նրա կանցելեարիան, բայց բուն ժողովուրդը, գիւղացին, աւելի քիչ է օգտվում այդ կայարանից, քան կարող էր։ Թէև պ. Շավրովը յաճախ ուղարկում է իր ստորադրեալներին շրջել գաւառներում, դասախօսութիւններ կարդալ. բայց ինչ օգուտ կարող են ստանալ գիւղացի հայ կամ թուրք կանայք, որոնց ձեռքումն է չերամի պահպանութիւնը, մինչդեռ դրանք նոյն իսկ ներկայ չեն լինում այդ «դասախօսութիւններին», և այդ ճառերը, օդի մէջ զօղանջելով, անհետանում են առանց հետևանքի։ Այլ արդիւնք կը ստացվէր, եթէ գիւղերում բացվէին համեստ, բայց մ շ տ ա կ ա ն կ ա յ ա ր ա ն ն ե ր, ուր ամեն օր իր աչքով կարող է տեսնել գեղջկուհին կանոնաւոր չերամապահութիւնը, իր բոլոր կատարելագործված պարագաներով ու եղանակներով։ Եւ այդպէս ահա թափառում են պ. Շավրովի ներկայացուցիչները համարեա անհետևանք վատնելով «պրագոնների» վրա միջոցներ, որոնցով կարելի էր փոխարէն այժմ գոյութիւն ունեցող մի երկու կայարաններ, դրանց ցանցով ծածկել չերամապահութեամբ պարապող մեր գիւղերը։ Եւ հաւատացած ենք, որ այդ գործը, ինչպէս և այլ գիւղատնտեսական օգնութիւնները տեղական ինքնավարութիւնը աւելի գործնական ճանապարհով կը տանէր, քան այժմ։ Նոյնը կարելի է ասել և ժողովրդին բժշկական օգնութիւն հասցնելու խնդրի նկատմամբ, որը այժմ կատարվում է հետևեալ տարօրինակ եղանակով։

Դիցուք մի գիւղում սաստիկ տարածվում է մանուկների մէջ հիւանդութիւն։ Գիւղացիք ժողով են գումարում և վճռում՝ հրաւիրել ամբողջ գաւառի համար նշանակված միակ «գիւղական բժշկին»։ Գիւղացիք իրաւունք չունեն անմիջապէս դիմել բժշկին. նրանք պէտք է «րապօրտ» գրեն տանուտէրին, որը մի քանի գիւղերի գլուխ լինելով, ուրեմն կարող է և ոչ յիշատակած գիւղում ապրել։ Տանուտէրը ստանալով «րապօրտը» իր կողմից գրում է դարձեալ «րապօրտ» պրիստաւին, այս վերջինը գրում է գաւառապետին, որը դարձեալ գրաւոր դիմում է բժշկին։ Մեր էսկուլապը այդ ժամանակ զբաղված է մի այլ

*) Տես «Մշակ» № 181.

գիւղում և իր կողմից ես գրում է գաւառապետին, թէ այս ինչ օրից առաջ ճանապարհվել մանուկների կոտորածի տեղը անկարող է։ Բաւական է երևակայել մեր նախապետական ճանապարհները և «բրապօրտները» այդ անվերջ թափառումների վրա վատնած ժամանակը՝ գաղափար կազմելու համար թէ որքան ժամանակին կը հասնի թշուառ գիւղին «բժշկական շուտափոյթ օգնութիւնը»։ Ի հարկէ, կանցնեն մի քանի շաբաթներ, ամիս և ահա բժիշկը կը գայ բայց ոչ բժշկելու, այլ իր արուեստին յատուկ սառնասրտութեամբ միայն համարելու անմեղ մանուկների վաղաժամ թարմ գերեզմանները, ուր գտել են նրանք յաւիտենական հանգիստ, զոհվելով իրանց թշուառ ծննդավայրերի բարբարոս կացութեան և թողնելով անբուժելի վէրքեր իրանց անմխիթար ծնողների վշտաբեկ սրտերում։

Ահա հայ, վրացի, թուրք գիւղերի ներկայ դառն իրականութիւնը և միթէ, այդ այդպէս լինելով հանդերձ, իրաւունք ունի Կովկասի համայն ինտելիգենցիան իր եռանդն ու աւիւնը ազգային պառակտումների վրա վատնել, փոխարէն լրջօրէն խորհելու մասսայի կենսական պահանջներին գոհացում տալու իսկական միջոցների մասին։

Լևոն Սարգսեանց

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

Նոյեմբերի 12-ին

Ո՞ւմ չէ յայտնի, որ շատ հայ գիւղերում, նոյն իսկ քաղաքներում, մասնաւոր անհատների մօտ գտնվում են զանազան անուններով մկրտված գրչագիր կամ տպագիր աւետարաններ կամ նարեկներ, որոնք հրաշագործ սրբերի հռչակ վայելելով և այդ պատճառով բազմաթիւ ուխտաւորներ գրաւելով՝ ծառայում են իբրև եկամուտի աղբիւրներ այդ մասնաւոր անհատների համար։ Երբեմն նոյն իսկ այս կամ այն սրբի անունով «համայիլներ» գոյութիւն ունեն տներում, որոնց երկրպագութեան ձևը ուղղակի հեթանոսական է։ Այդ տեսակէտից մեր քաղաքը, մանաւանդ գաւառը, յետին տեղը չեն բռնում։ Օրինակ, քաղաքում Դըբըռենց «Վարոս-Թաթոս» անունով «համայիլը» և Գոմբո-Թաթոսենց նարեկը ուխտատեղի են դարձրել մասնաւոր տները. Թզավէթ գիւղում, մի տան մէջ եօթը հատ աւետարաններ են պահվում «Օխտնախպար» անունով, որոնք նոյնպէս հռչակաւոր ուխտատեղի են դարձրել այդ տունը։ Ի՞նչ ասել կուզէ, որ սա լոկ նախապաշարմունք չէ, այլ բացարձակ խաչագողական սպեկուլիացիա, կամ ճիշդը՝ «խաչ-աւազակութիւն» է, եթէ կարելի է այսպէս ասել, որ անբարոյականացնում է «սրբերի» տէրերին, դարձնելով նրանց ծոյլ ու ձրիակեր պարազիտներ, և որի դէմ փակում են իրանց աչքերը մեր աստուածաբան և ոչ-աստուածաբան հայրերը։ Բուռնաշէթ գիւղի եկեղեցում գտնվող և շրջակայքում հռչակ վայելող աւետարանի՝ միայն երեք որոշ տօների եկամուտն է գոնէ պաշտօնապէս մի յայտնի նպատակի ծառայում, իսկ մնացած 362 օրվայ եկամուտը գիւղի քահանան ու թերևս մի քանի գիւղացիներն են մաքրազարդում... Եթէ հոգևոր իշխանութիւնը աչքերը խփում է այս բոլորի վերաբերմամբ, կարծում եմ որ ինտելիգենցիան պարտաւոր է հոգ տանելու՝ այդ բոլոր հնութիւնները ժողովելու և անվնաս պահելու։

Սակայն աւելի կարևորը հետևեալն է, որ իսկապէս առիթ եղաւ այս թղթակցութիւնը գրելու։ Գիւմիւրդա գիւղի ծերունի Առաքել քահանայ Գուրգէնեանի մօտ չորս սրբերի մասունքներ կան, որոնք պահվում են մի արծաթէ տուփի մէջ։ Այդ մասունքները մեծ հռչակ են վայելում այս կողմերում և լաւ արդիւնք են տալիս գիւղական քահանային։ Մասունքներն ու տուփը իր ակնեղէն կամ ոսկեղէն թանգագին զարդարանքներով նշանաւոր հնութիւն են ներկայացնում։ Ինչպէս երևում է, այդ նշխարքները հաւաքել և տուփի մէջ է դնել տուել հայոց Հեթում Ա. թագաւորը։ Տէր-Առաքելը այս մասնատուփը տարիներ առաջ 800 րուբլիով առել է Բարալէթցի Աղաջան Գալստեանից, որի հայրը Արդահանից է բերել, վերջինիս թիւրքերի տիրապետութեան տակ եղած ժամանակ։ Հետաքրքրվողներին յանձնարարում ենք պ. Ե. Լալայեանի «Ազգագրական Հանդէսի» առաջին գիրքը (երես 153), ուր կարելի է գտնել մասունքների և տուփի նկարը, նկարագրութիւնը և պատմական մանրամասնութիւնները։

Տէր-Առաքելը ամեն մի հետաքրքրվողի կամ ուխտաւորի ցոյց է տալիս այդ պատկառելի հնութիւն-սրբութիւնը և խաչահամբոյրը անխռով կերպով գցում է իր լայն գրպանը... Բայց Բարալէթի և շրջակայ հայ գիւղերի բնակիչները նոր «գլխի են ընկել», որ այդ մասունքների՝ Բարալէթից Գիւմիւրդա տեղափոխվելու ժամանակից հացի բերքը պակասել է Բարալէթում և շրջակայ գիւղերում (թէև Գիւմիւրդայի բերքը չէ աւելացել դրանով)։ Այդ պատճառով բարալէթցիները իրանց հարևաններով, խիստ զայրացած սրբավաճառ Աղաջան Գալստեանի վրա, նպատակ են դրել, ինչ որ էլ լինի, յետ դարձնել այդ հռչակաւոր սրբութիւնը և պահել Բարալէթի հայոց եկեղեցում կամ յատկապէս այդ նպատակով շինվելի մատուռում։

Այո, ժամանակ է, որ այդ որոշ տեսակի ժառանգական սպեկուլեատորներից առնվեն բոլոր այդ տեսակի հնութիւններն ու սրբութիւնները և դրանցից հնագիտական-պատմագիտական նշանակութիւն ունեցողները տեղաւորվեն Էջմիածնի թանգարանում, իսկ միւսները—հասարակական սրբավայրերում, այն է՝ վանքերում կամ եկեղեցիներում։ Եթէ մասնաւոր անհատները իրաւաբանական տեսակէտից մասնաւոր սեփականութեան իրաւունք ունեն այդ հնութիւնների վրա, ինչպէս թերևս տէր-Առաքելը, որ փողով գնել է մասնատուփը,—պէտք է դրամով յետ գնել. հակառակ դէպքում, պէտք է արգելել, որ ժողովուրդը ուխտատեղի չը դարձնէ այն մասնաւոր տները, որոնց մէջ սրբութիւն պահելը նոյն իսկ որոշ չափով սրբապղծութիւն է։

Պէտք է հոգևոր իշխանութիւնը աշխատէ յետ գնել տէր-Առաքելից այդ մասնատուփը իր 40-ի չափ թանգագին ակներով և մասունքներով, որ մի ժամանակ, անկասկած, ընդհանուր հասարակական սեփականութիւն է եղել, և այդ հռչակաւոր հնութիւնը տեղափոխէ Էջմիածնի թանգարանը, որ ամենայարմար տեղն է այդպիսի յիշատակարանների և նշխարների համար։ Այդպէս էր մտածում մեր նախկին թեմակալ առաջնորդ Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանը, որի տեղափոխվելը արգելք եղաւ այդ գեղեցիկ մտադրութեան իրագործելուն։ Իսկ եթէ անյարմար է այդ սրբութիւնը հանել ժողովրդի միջից, պէտք է նպաստել բարալէթցիների մտադրութեան իրագործվելուն, այն է՝ Գիւմիւրդայի քահանայից առնել այդ հնութիւնը և դնել մի հասարակական սրբատեղում, Բարալէթի կամ մի այլ գիւղի հայ եկեղեցում, որով թէ նշխարների հարստահարութեանը վերջ տրված կը լինի և բարալէթցիների անմեղ, սակայն ժողովրդի տեսակէտից շատ էական ցանկութիւնը կատարված կը լինի։

Սալլիմեան

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Կզնութ գիւղ, հոկտեմբերի 28 ին

Ամբողջ ամռվայ ընթացքում Կովկասի զանազան տեղերից անընդհատ գանգատներ էին լըսվում ոռոգող ջրի պակասութեան, երաշտութեան և նրանց հետևող տնտեսական տագնապի մասին։ Մեզ համար այդ գանգատները զարմանալի չեն թւում, որովհետև խրոնիկական ցաւերի կարգն են անցել։ Անշուշտ ընթերցողը կը զարմանայ, եթէ ասեմ, որ երկու հազար բնակիչ ունեցող Կզնութը, բառիս բուն նշանակութեամբ, խմելու ջուր չունի։ Եթէ ոռոգող ջրի պակասութիւնը կամ երաշտը առաջացնում են ժողովրդական աղէտ, տնտեսական քայքայում, խմելու ջրի բացակայութիւնը առաջացնում է կրկնակի աղէտ—տեսակ-տեսակ հիւանդութիւններ և մահացութեան մեծ տոկոս։ Պարզեմ խօսքս։

Կզնութը, որի արգաւանդ հողերը ջրարբի են բացառապէս, դաշտերը ոռոգելու և խմելու ջուր ստանում է Երնջակ գետակից։ Ջրաբաշխական օրէնքով իւրաքանչիւր 18 օրից չորս օրը Կզնութն է օգտվում գետի ամբողջ ջրից։ Եւ որովհետև գիւղը քաղցր ջրի ոչ մի աղբիւր կամ ջրհոր չունի, իսկ եղածների ջուրն էլ դառն և աղի համ ունի, ուստի կզնութցիք իրանց ջրի հերթի ժամանակ բոլոր կարասները և հողէ ամանները լցնում են գետի ջրով ու գործածում տնային անհրաժեշտ պէտքերի համար, սպասելով հետևեալ հերթին։ Գարնանը և աշնանը, երբ օդը ցուրտ է լինում՝ ջուրը դիմանում է մի քանի օր, որից յետոյ փչանում, հոտում է. բայց կզնութցին, ծարաւ չը մնալու համար, անտրտունջ խմում է այդ հոտած ջուրը։ Սարսափելի է լինում կզնութցիների դրութիւնը ամռվայ շոգ ամիսներում, երբ ջրի հերթը, միրաբների լրբութեան պատճառով, ուշանում է և ջուրն էլ ամաններում շուտ է հոտում։ Կզնութցիք երկար տարիներից ի վեր հաշտվել են այդ դրութեան հետ և թերևս երկար տարիներ անտրտունջ ենթակայ կը լինեն այդ դրութեան, եթէ միայն ջրաբաշխական օրէնքով սահմանված ջրի հերթը ճշդութեամբ կատարվի։ Բայց երևակայիր, ընթերցող, սեպտեմբերի 20-ից մինչև այսօր—հոկտեմբերի 28-ը ջրի հերթը Կզնութին չէ հասել և տակաւին տասն օր էլ կուշանայ։ Ի՞նչ անեն խեղճերը. կարասների հոտած ջուրն էլ վաղուց վերջացել է։ Ծարաւութիւնից չը մեռնելու համար ստիպված են ջրհորների աղի, միանգամայն դառն և վարակված ջուրը խմել, ջուր, որից անասուններն անգամ զզվում են։

Այդ է պատճառը, որ Կզնութում, չը նայելով համեմատաբար իր առողջ կլիմային, այժմ տուն չը կայ, որի անդամների մեծագոյն մասը հիւանդ պառկած չը լինեն տենդ, փորահարինք, թանչ և ուրիշ հիւանդութիւններով։ Հացի սովը սովորական բան է, բայց Կզնութում ջրի սով է կատարեալ։

Մինչդեռ ամեն տարի սեպտեմբերի վերջերին աշնանացանը կզնութցիք վերջացրած էին լինում և նրանց արտերը կանաչ սաւանով ծածկված, այս տարի, ցաւ է ասել, մարդ չէ կարողանում անտարբեր նայել անապատի տեսք ընդունող արտերին—կզնութցիների ապրուստի գլխաւոր աղբիւրին։ Ի՞նչ է պատահել, կը հարցնէ ընթերցողը,—արդեօք Երնջակ գետում ջուր չը կա՞յ, որ ըստ սովորականին ցանէին իրանց արտերը և ջրէին.—ջուր կայ, կը պատասխանենք մենք, բայց գիւղացիների այդ ցաւալի և դառն դրութիւնը հետևանք է միրաբի անտակտ և միանգամայն ապօրինի գործողութեան։ Սեպտեմբերի կէսին խօսք տալ (միրաբի համար օրէնքի գործադրութիւնը բացակայում է, նրա համար օրէնքը իր խօսքն ու կամքն է) կզնութցիներին, որ ցանեն իրանց արտերը և որ ինքը լաւ ջուր կը տայ և ապա, ցանելուց յետոյ, ջրի $1/4$ մասը միայն տալ Կզնութին, իսկ $3/4$ մասը յանդուգն կերպով և օրը ցերեկով ծախել ուրիշ գիւղացիներին—այդ մի սովորական բան է Երնջակի միրաբի համար։ Մօտ երկու ամիս առաջ ցանած արտերը մնում են առանց ջրելու. ինչու.—որովհետև մեր խելօք միրաբը, փոխանակ օրէնքով սահմանված ջրի հերթի կանոնները ճշդութեամբ պահպանելու և գիւղերին իրանց համար որոշված օրերին ջուր տալու՝ ոտնատակ է տուել ամեն կարգ ու կանոն և իր հիւանդ ուղեղով նոր և վնասակար ուղղութիւն տուել ջրաբաշխական գործին։ Կզնութը, որի ապրուստի գլխաւոր աղբիւրը ցորենն է և որը սովորաբար հաց է մատակարարում շրջակայ շատ գիւղերին, այս տարի ինքը մեծ կարօտութեան մէջ է։

Թերևս ասողներ լինեն, որ գիւղացիներն են մեղաւոր, որ իրանց շնորհված ընտրողական իրաւունքը ի չարն են գործ դնում՝ ընտրելով անհասկացող, անփորձ և անբարեխիղճ պաշտօնատար անձինք։ Բայց այդ առարկութեան պատասխանը պարզ է լինում, երբ ուշադրութիւն ենք դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ գիւղերում պաշտօնի գլուխ անցնել ցանկացողները և այդպիսիների ընտրութիւնը աջողեցնելու համար ճիգ թափող գիւղական ցեցեր—վաշխառուները ինչ հրէշային դաւեր և աններելի միջոցներ են գործ դնում նպատակին հասնելու համար։ Ահաւասիկ, ճիշդ այդ տեսակ հանգամանքների շնորհիւ, անցեալ 1898 թւի աշնանը աջողվեց մեր ներկայ տխուահռչակ միրաբի ընտրութիւնը, մի վերին աստիճանի անբարեխիղճ և անընդունակի մէկը, որին և 30—40 գիւղեր յանձնեցին իրանց բաղդը։

Հետևեալ հաւանական ստատիստիկան ցոյց է տալիս, թէ այդ միրաբը մի տարվայ ընթացքում ինչ ահռելի վնասներ հասցրեց իր անշնորհք վարմունքով միմիայն Կզնութին։ Այդ գիւղը, միջին թւով, տարին ստանում է մօտ 3000 խալվար ցորեն ու գարի և 1000—1500 պուդ բամբակ, իսկ այս տարի ստացել է 450—500 խալվար ցորեն ու գարի և... 50 պուդ բամբակ։ Եւ այդ բոլորը այն պատճառով, որ մինչ մեր հարևան խաների կալուածները և ուրիշ գիւղեր ջրել են 3—5 անգամ, Կզնութը, որ համեմատաբար այս տարի քիչ էր ցանել, իր արտերի միայն մի փոքր մասը երկու անգամ ջրեց, իսկ մնացած մեծագոյն մասը—մի անգամ, որ և չորացաւ—չը հնձվեց։

Ցաւելով պէտք է ասեմ, որ այդ միրաբի բոլոր ապօրէնի գործողութիւնները ծածկված են մնում իշխանութիւնից, շնորհիւ գիւղացիների տգիտութեան և մի շարք վաշխառուների նրան թև ու թիկունք լինելուն։ Դարձնում ենք ուշադրութիւն այդ տգեղ երևոյթների վրա։

Ներսէս քահ. Վարդանեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան, Նոյեմբերի 7-ին

«Մշակի» 204 թւի մէջ, Երևանի յարգելի ուսուցչական խմբի փաստաբան պ. Ս. Տէր-Գաբրիէլեան, հրապարակաւ խոստովանութիւն պահանջելով Երևանի ձեր թղթակից պ. Ա.—Դոից, կը ջրէ եղեր պ. թղթակցի «Մշակի» № 183-ի մէջ տուած լուրը։ Արդ՝ այդ խնդիրը ուսուցչական խմբից աւելի ինձ վերաբերվելու պատճառով, կը խնդրեմ տեղ տալ իմ մի քանի խօսքերուն, հաստատելու համար պ. Ա.—Դոի նախկին տուած լուրի բոլորովին իսկութիւնը։

Գէորգեան ճեմարանին ընծայվելիք ալբոմը պ. Ս. Տէր-Գաբրիէլեան ինձ պատուէր է տուել շինելու, բայց առանց մի կոպէկ կանխավճար տալու, և առանց լոկ մի խօսք ասելու գնի մասին։ Ես, յարգելով իր անձնաւորութիւնը, նոյնպէս ուսուցչական խումբը, ձեռքիս գործեր թողնելով և եղած պատուէրներն յետաձգելով, իմ կողմից ամեն ծախս անելով, տասն և հինգ օր շարունակ աշխատելով, օրին գործը իրան եմ յանձնել։ Սակայն ուսուցիչներէն ոմանք, իրանց գրպանից մի քանի կոպէկ յօգուտ ճեմարանին տալու զլանալով, գործը ուրիշ կերպարանքի փոխելով, մոռանալով բոլոր մարդավարութիւն, ոտքի տակ առնելով բոլոր ազնուութիւն, մեզ և մեր շինած գործը ոստիկանատուն քաշել տալով, մեր ձեռքից ստիպմամբ խլելու աշխատեցին։ Սակայն ողջամիտ ոստիկանապետը, տեսնելով գործը և լսելով բողոքարկուներու ծիծաղելի ամբաստանութիւնը, տարակուսանքի մէջ չը թողնելու համար, Երևանի ակնագործ պ. Մկրտիչ Գիւլխանդանեանցին կանչելով գործը գնահատել տուեց։ Նոյն այդ ատեանի մէջ պ. Գիւլխանդանեանց ճշմարտապէս ցոյց տալով գործի դժուարութիւնը, ինքն իր կողմից ամենապակաս գնահատութեամբ, առանց արծաթի արժէքն ի նկատի ունենալու, գնահատեց 50—60 րուբլի լոկ շինողչէք (ձեռնամուզդ)։

Բողոքարկու ուսուցիչներէն պ. Ա. Տէր-Մարուքեան իր պարտվիլը տեսնելով, իր սրտի զայրոյթից փրփրած, ոտներ գետին խփելով, ոստիկանապետի և տէր-Վահան Մամիկոնեանի ներկայութեամբ ասեց. «դուք ջհուդից էլ վատթար էք, դուք մարդ չէք, դուք բոլորդ էլ լաւ էր, որ Թիւրքիայում կոտորվէիք և մեզ մօտ չը հասնէիք»։ Լսելով այս լպիրշ և անսիրտ խօսքեր, և չը կարողանալով զսպել ինձ, ես ուղղակի նոյն միջոցին բողոքել եմ թիւրքերէն լեզուով ոստիկանապետին, և ոստիկանապետն ինքն զայրացած անսիրտ վարժապետի խօսքերից, յանդիմանեց ու լռեցրեց պ. Ա. Տէր-Մարուքեանին. իսկ ալբոմը ինձ տալով և քաջալերելով, յետ ուղարկեց։

Եթէ նամակագիր պ. Տէր-Սարգսեանն դեռ ասով չի բաւականանար, մենք պատրաստ ենք ոստիկանապետի միջոցաւ իսկութիւնն հաստատութեան առաջ դնել։

Սուտ է նոյնպէս թէ՝ իմ փոքր եղբայրը թեմական դպրոցի մէջ չորս տարի կը սովորի «և ձրիաբար կրթուէնի ամեն ինչ»։ Այլ ճիշդ է միայն այն որ՝ իմ եղբայր երկու տարի առանց թոշակի միայն կը սովորէր, և մի թերթ թուղթ, կամ գրելու մի գրիչ ձրի ընդունած չէ, իր դպրոցական բոլոր պիտոյքներ հոգացել եմ ես։ Բենիկ վարդապետ, պ. Ս. Տէր-Գաբրիէլեանին ուղարկելով դասարան, իմ եղբօր տեսչարան կանչելով կասէ՝ «Քանի որ քո եղբայրներ չեն մտածեր թէ թեմական դպրանոց իրանց վրա պարտք ունի և ալբոմի մասին զիջողութիւն չեն ըներ, այս րոպէից սկսեալ այլ ես աշակերտ չես, գնա, կամ եղբայրներդ զիջողութիւն կանենն՝ կամ թէ էլ քեզ իբր աշակերտ չենք ընդունիր. իսկ եթէ շարունակես՝ իբր վարձ 30 րուբլի պիտի վճարես»։ Եղբայրս այդ վայրկեանից սկսեալ դեռ ցարդ ուսումնարան ոտք չէ կոխել։

Սուտ է նոյնպէս ուսուցիչներից մի վարձատրութիւն ստանալը. իսկ եթէ մենք ալբոմը ուրիշ խնդրողներին չը տուինք, այլ իրանց վայելել տուինք, այդ արած ենք միմիայն յայտնելու համար Բեսարաբիոյ այժմեան առաջնորդ Ներսէս եպիսկոպոսին, որից նոյնպէս մենք փողի արժէքը ստանալու մասին ոչ մի խօսք չենք արած։ Եւ մինչև ցարդ ալ մենք յարգելի ուսուցիչներից մի կոպէկ չենք ստացած, այս հաստատելու համար կը դիմենք իրան փաստաբան պ. Ս. Տէր-Գաբրիէլեանին ասելով. դուք չէիք որ՝ դէպքէն 20 օր վերջ, լալկան ուսուցիչներից հաւաքած 27 րուբլին գրպանդ դրած մեզ դիմեցիք, խնդրելով որ առնէինք, և ձեզ ազատէինք «ղալմաղալից». իսկ մենք ձեզ չը պատասխանեցինք թէ՝ «գնացէք պ. Սարգիս. մենք ձեզ չենք ճանաչեր, ձեզ ալբոմ չենք տուել և ձեզնից ալ մի կոպէկ չենք ստանայ, ձեզ հաւաքած կոպէկները ձեզ պահեցէք։»

Ահա ամբողջ իրողութիւնը։

Յակոբ Տէր-Արիստակէսեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Առանց աճուրդի գիւղացիներին հողաբաժին տալու օրէնքը տարածված է նաև Կովկասի վրա, միմիայն այն պայմանով, որ այդ օրէնքը գործադրվի բացառապէս ռուս գիւղացի համայնքների վերաբերմամբ և որ հողաբաժինների տալը տեղի ունենայ երկրագործական և ներքին գործերի մինիստրների ու Կովկասի կառավարչապետի համաձայնութեամբ։

—

Իշխան Նիկոլայ Թումանով, որ մեղադրվում է գնահատողական թղթերի կեղծման գործում, ուղղել էր Թիֆլիսի քաղաքային դումային մի յայտարարութիւն, որի մէջ առաջ բերելով իր

դժգոհութիւնը իր ընկեր ձայնաւորներից, որոնք չը ցանկացան լսել նրա բացատրութիւնները, յայտնում է, որ նա հրաժարվում է Թիֆլիսի քաղաքային ձայնաւոր լինելուց մինչև որ կը վերջանայ նրա դէմ յարուցած դատաստանական քննութիւնը: Դուման, գտնելով իշխ. Ն. Թումանովի տուած յայտարարութիւնը վիրաւորական և անտեղի, որոշեց վերադարձնել նրան այդ թուղթը:

—

Կառավարչական սենատը բացատրել է, որ այն դէպքերում, երբ քաղաքներում գոյութիւն ունեցող գործարանները՝ առողջապահական տեսակէտից վնասակար են ճանաչվում, կարող են փակվել միայն դատաստանական վճռով յանցաւորների դէմ:

—

Երկու հիմնարկութիւններ, այն է՝ Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցը և Սիոնի եկեղեցին, Թիֆլիսի քաղաքային դումայի վճռով, որ կայացաւ նոյեմբերի 14-ին, արտօնութիւն ստացան ձրիաբար օգտվելու քաղաքի ջրից հետևեալ քանակութեամբ: Այգեգործական դպրոցը կարող է ստանալ տարեկան մինչև 60,000 վեդրօ, իսկ Սիոնի եկեղեցին մինչև 30,000 վեդրօ ջուր: Այդ քանակութիւնից աւելի ծախսած ջրի համար պէտք է հատուցվի ընդունված վճարը:

—

Երկրագործութեան մինիստրութեան մէջ հարց է յարուցված 1888 թւի անտառապահութեան վերաբերեալ օրէնքը տարածել Բագուի, Գանձակի, Թիֆլիսի և Երևանի նահանգների վրա:

—

Նշանաւոր ինժեներ Լինդլէյ, որ հրաւիրված էր Բագու այնտեղ քաղաքային ջրանցք շինելու համար, ստացել է Թիֆլիսի քաղաքային դումայի կողմից հրաւէր հետազօտելու, թէ ինչ միջոցներով կարելի է աւելացնել խմելու ջրի քանակութիւնը Թիֆլիսում: Լինդլէյ լաւ ծանօթ է Թիֆլիսին: Նրա ծրագրով շինվել է Թիֆլիսի կեղտատար խողովակների սիստեմը: Նա վաղուց զբաղված է և Թիֆլիսի շրջակայքի աղբիւրների ջրի հետազօտութեան խնդրով. բայց ուրիշ պարապմունքների պատճառով միայն այժմ է սկսում իր ուսումնասիրութիւնները: Դուման իր վերջին նիստում վճռեց տալ Լինդլէյին 6000 րուբլի սկզբնական հետազօտութեան համար:

—

Թիֆլիսի քաղաքային դումայի վերջին նիստում սահմանվեցին մսի գները հետևեալ կերպով. ոչխարի միսը պէտք է արժենայ ֆունտը 8 կոպէկ, մեծ տաւարինը $7^1/_2$, գոմէշինը 5, խոզի միսը կունենայ երկու տեսակ արժէք—յետևի ոտի մասերը 9 կոպէկ, իսկ մնացածը 5 կոպէկ:

—

Մեր խմբագրութեան մէջ ստացվել են հետևեալ նոր հրատարակութիւնները. 1) Ելիզա Օժեշկօի «Հզօր Սամսոն» վէպը, որ թարգմանել է ռուսերէնից Աւ. Ահարոնեան. ներկայ աշխատութիւնը լոյս է ընծայված Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութեան միջոցով, բաղկացած է փոքրադիր 94 երեսից և արժէ 25 կոպէկ. 2) Գ. Բալասեանցի «Առիւծաձև Մհեր» ազգային պօեման. գիրքը բաղկացած է միջին դիրքով 66 երեսից և արժէ 25 կոպէկ. 3) երկրագործութեան մինիստրի կովկասեան լիազօրի հրատարակած «Отчетъ о дѣятельности Кавказскаго филоксернаго комитета въ 1898 году» տեղեկագիրը, որի մէջ ժողովված են ֆիլօկսերային կոմիտեի և նրա անդամների կատարած գործերի հաշիւները. գիրքը բաղկացած է մեծադիր 370 երեսից. գրքի մէջ, բացի ֆիլօկսերայից, քննութեան են առնված և ուրիշ հիւանդութիւններ, որոնք վնասում են Կովկասի այգիներին և դաշտային բուսականութեան:

—

ԱՇՏԱՐԱԿ գիւղից մեզ գրում են. «Այստեղ ցորենի խալվարը (30 պուդը) ծախվում է 36—40 րուբլի, իսկ գարու խալվարը 20—23 րուբլի»:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Եղանակները հրաշալի են անցնում. անցեալ ամիս մի օր ձիւն եկաւ և այնուհետև ոչ անձրև և ոչ ձիւն. բնութիւնը այս տարի տարօրինակ է մեզ մօտ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Ռաշտ, նոյեմբերի 1-ին

Երէկ, ամսիս 31-ին, հողին յանձնեցին, ծաղիկ հասակում, երիտասարդ Գալուստ Գալստեանին, որը զոհ գնաց իր հարազատ եղբօր դանակի հարուածին: Հանգուցեալի աւագ եղբայր Միքայէլը, որը դարձաւ նրա մահվան պատճառը, հինգ տարի սրանից առաջ, ընտանեկան զանազան պատճառներով և մօր անգութ և անխիղճ վերաբերմունքի շնորհիւ, ցնորվել էր և համարվում էր գիժ. թէև նա իրան զրկված զգալով՝ ամեն կերպ ամեն միջոցի դիմում էր, ամեն դատաւորի, հիւպատոսի և այլն՝ արդարութիւն և իրաւունք գտնելու համար, բայց ամեն կողմից հալածվում էր «խենթ» համարվելով, իսկ իր հարազատ հայրական տան մէջ ամեն կերպ անուշադիր թողնված էր, զուրկ ամեն բանից: Հալածված և նախատված տան ամենափոքրից և ծառայից անգամ, յաճախ ենթարկվում էր ծեծի և բանտարկութեան իր հարազատների ձեռքով: Ո՛չ բարեկամների խորհուրդը, ո՛չ խեղճի տանջանքը չը կարողացան քարացած անգութ մօր և միջնակ եղբօր սիրտը կակղացնել և զոհել մի քանի րուբլի՝ ուղարկելու նրան բժշկվելու, չը զոհեցին այն գումարից և հարստութիւնից, որը թողել էր նրա հայրը և աշխատել էր ինքը: Վերջին ծայր յուսահատութեան հասնելով՝ նա վճռել էր սպանել իր Ցարութիւն անունով եղբօրը: Սպանութեան գիշերը Ցարութիւնը նոր վերադարձած լինելով Ռուսաստանից, շրջապատված իր բարեկամներով և հարազատներով՝ զբաղվում է ճանապարհորդական պատմութիւններով և մինչև կէս գիշեր ուրախութիւն են անում, այն ինչ մի և նոյն տան ցածի նկուղներից մէկում տանջվում է յուսահատութիւնից և ցրտից մեծ եղբայրը, և ածուխ չունենալով, որ կրակ անէ, դուրս է գալիս բակը, ժողովում է մի քանի փայտի կտորներ և կրակ է անում: Կրակի լոյսը լուսաւորում է ամբողջ բակը, որը տեսնելով Ցարութիւնը, կարծում է թէ հրդեհ է և բարկացած դուրս է թռչում սենեակից, իսկ երբ իմանում է թէ իր եղբայրն է կրակ անողը, սկսում է նախատինքներ թափել նրա գլխին, հայհոյել և ապտակ խփել: Միքայէլը հանում է դանակը և յարձակվում եղբօր վրա, բայց վերջինիս աջողվում է բռնել նրա դանակ բռնած բազուկը, որով երկու անգամ հասցրած հարուածը դիպչում է Ցարութիւնի աջքերին և վիրաւորում: Այս դէպքի վրա Ցարութիւնը աղաղակում է և օգնութիւն է կանչում: Նրա ձայնի վրա դուրս է թռչում կրտսեր եղբայր Գալուստը ու վազում օգնութեան, մտքով անգամ չանցկացնելով, որ աւագ եղբօր ձեռքին դանակ կայ. երբ թօկ են բերում և ուզում են Միքայէլի ձեռքերը կապել, վերջինս ինքնապաշտպանողական շարժումներ է գործում և դանակը խրվում է Գալուստի կրծքի մէջ. նա իսկոյն վայր է ընկնում, օգնութեան են հասնում մայրը և քոյրերը, և կիսակենդան Գալուստին, արեան մէջ շաղախված, տանում են սենեակը. 12 ժամ դեռ կենդանի մնաց երիտասարդը, չարունակ բերանից և քթից արիւն թափելով. բժիշկները ոչ մի օգնութիւն չը կարողացան հասցնել: Երիտասարդի մահը մեծ վիշտ պատճառեց ամենքին: Բացի այն, որ մեր երիտասարդական փոքրիկ խմբակից պակասեց մի եռանդոտ և ազնիւ մարդ, կայ և այն, որ նա դարձաւ անմեղ զոհ, շնորհիւ իր անգութ մօր քարասրտութեան և ագահութեան, որը պատճառ դարձաւ երկու որդու կորստեան—մէկի խենթանալուն, միւսի սպանութեան:

Միքայէլն այժմ բանտարկված է և չէ ուտում այն կերակուրները, որ իրանց տնից ուղարկում են, կարծելով թէ թունաւորված են. և երբ հարցնում էք սպանելու պատճառը՝ ինքը այսպէս է բացատրում: «Աւելի քան հինգ ամիս է մենք տեղափոխվել ենք այս տունը. ինձ իմ սեփական տան մէջ տուել են մի խոնաւ նկուղ. ինձ, որպէս մի հիւանդ մարդու, հարկաւոր է հանգստութիւն, այն ինչ այսքան ժամանակվայ ընթացքում չարունակ գլխիս վերևում աղմուկ և անհանգստութիւն է լինում: Մինչդեռ իմ սեփական տնից մի օրինաւոր սենեակ ունենալու իրաւունքից զուրկ եմ: Միւս հարցին, թէ՝ ինչու փոքր եղբօրդ սպանեցիր, նա ինչով էր մեղաւոր. պատասխանում է.—«երևի նրան այդպէս էր վիճակված մեռնելու»:

***

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

15 նոյեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ: «Րէյտէրի գործակալութիւն:» Մէտուէնից այստեղ ստացված հեռագրի մէջ ասված է, որ գեներալը, դուրս գալով նոյեմբերի 13-ին, լուսաբացին և հասնելով մինչև Գրասպաօ, հանդիպեց այստեղ թշնամու մի զօրաբաժնի, որ բաղկացած էր 2500 մարդուց և ունէր վեց թնդանօթ և երկու միտրալեօզ: Առաւօտեան ժամի 6-ից սկսվեց կռիւը: Բատարէաները կրակ բաց արին և շարունակեցին թնդանօթաձգութիւնը մինչև որ տեսան բարձրութիւնները մաքրված. այն ժամանակ ծովային գինուորները և հետևակ զօրքը յարձակում գործեցին: Սաստիկ կռւից յետոյ, որը շարունակվեց մինչև ժամի 10-ը, բարձրութիւնները գրաւվեցին: Բօէրները յետ քաշվեցին մինչև այն կէտը, որտեղ գտնվում էր ուլանների 9-դ գունդը, որպէս վի կտրեն նրանց յետ քաշվելու ճանապարհը: Հեռագիր ուղարկելու րոպէին այդ շարժման հետևանքները դեռ յայտնի չէին: Կռւի սկզբում 500 բօէրներ յարձակում գործեցին բրիտանական առաջնապահ զօրքի վրա, բայց գվարդիական բրիգադան յետ մղեց յարձակումը: Ծովային բրիգադան կռւում էր մեծ արիութեամբ և մեծ կորուստ ունեցաւ: Մանրամասնութիւնները դեռ յայտնի չեն: Բօէրները ցոյց տուին յամառ ընդդիմադրութիւն, և հաւանական է, որ մեծ կորուստ լինեն կրած: Մինչև այժմ յայտնի է, որ բօէրները կորցրել են 30 մարդ սպանված և 45 վիրաւորված: Անգլիական զօրաբաժինը կանգնեցնի մի օր Գրասպաօյում՝ հանգստանալու և պատերազմական մթերքներ ստանալու համար: Զօրքերը պատրաստ են յաղթել ամեն տեսակ արգելքների:

Հինգշաբթի օրվայ տեղի ունեցած կռւի մասին՝ գեներալ Մէտուէնի հեռագրի մէջ հաղորդված է հետևեալ մանրամասնութիւնները. «Մեզ յայտնի է, որ բօէրների կողմից սպանված են 80 մարդ. մենք հրդեհեցինք բօէրների 64 սայլ, ոչնչացրինք 750 ռումբեր և 50,000 փամփուշտ, նմանապէս մեծ քանակութեամբ վառօդ: Բօէրների թնդանօթաձիգ զօրքի հրամանատարն էր Ալբրէխտ, զօրաբաժնի գլուխ էր կանգնած Դօլվին:

Կապշտադտից ստացած հեռագիրը հաղորդում է, որ գեներալ Մէտուէն Կիմբերլէի հետ հաղորդակցութիւն է հաստատել գելիօգրաֆի միջոցով:

ՊԵԿԻՆ: «Րէյտէրի գործակալութիւն»: Ֆրանսիական դեսպանը պահանջեց, որ չինական պաշտօնեաները, որոնք մեղադրվում են ֆրանսիական օֆիցէրներին սպանելու մէջ, մահվան պատժի ենթարկվեն և մի փոքր դրամական տուգանք վճարեն: Այդ պահանջին Չինաստանը, հաւանական է, որ հաճութեամբ համաձայնվի, որովհետև սպասում էին աւելի ծանր պայմանների, այդ պատճառով միջնադէպը վերջացած կարելի է համարել:

ԴՈՒՐԲԱՆ, նոյեմբերի 13-ին: «Րէյտէրի գործակալութիւն»: Գեներալ Բուլլէր այս երեկոյեան այստեղ հասաւ և նահանգապետի սալօն-վագօնով ճանապարհ ընկաւ դէպի երկրի ներսը: Գեներալի գալու ու գնալու ժամանակ ամբոխը ոգևորված ողջունում էր նրան:

ԱՄՍՏԵՐԴԱՄ: «Րէյտէրի գործակալութիւն»: Լօնդօնի նեդերլանդեան դեսպան — բարօն Հօլտստէյն, իր խնդրքի համաձայն, արձակվեց պաշտօնից. նրա տեղ նշանակված է Ստոկհօլմի նախկին դեսպան Դերիկէ-վան-Դերվինէն:

ՊԱՐԻԶ: «Հաւասի գործակալութիւն»: Այսօր կէսօրին հանրապետութեան նախագահը ներկայ էր ուսանողների ընկերակցական նոր շինութեան բացման: Նախագահին դիմաւորեցին «կեցցէ Լուբէ, կեցցէ հանրապետութիւնը» աղաղակներով:

ԴՈՒՐԲԱՆ: «Րէյտէրի գործակալութիւն»: Էստկօրտի հետ հեռագրական հաղորդակցութիւնը վերականգնված է: Դէպի Մօօյ գետը ուղարկած խուզարկիչ զօրաբաժինը դեռ չէ վերադարձել:

ԷՍԻԿՕՐՏ: «Րէյտէրի գործակալութիւն»: Ժուբեր յետ է նահանջում Մօօյ գետից դէպի Լէդի-Սմիթ:

ԿԱՊՇՏԱԴՏ: «Րէյտէրի գործակալութիւն»: Բօէրները մօտենում են Ստրօմբերգին:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ: «Րէյտէրի գործակալութիւն:» Ծովապետ Վատսօն հեռագրում է, որ նոյեմբերի 18-ին ամբողջ Զամբանգի նահանգը անձնատուր եղաւ. խոստացված է յանձնել բոլոր զէնքերը. բոլոր մարդաբնակ տեղերում ցանկութիւն են յայտնել հպատակվել:

ԼՕՆԴՕՆ: «Րէյտէրի գործակալութիւն»: «Daily Telegraph» լրագրին հեռագրում են Էստկօրտից, նոյեմբերի 14-ից (26-ից), որ Մօօյ գետի ափերից դուրս եկած անգլիացիք այսօր առաւօտեան միացան Ֆրէրէում՝ գեներալ Գիլիարդի զօրքի հետ: Մի և նոյն լրագրին Պիտերմարիցբուրգից նոյեմբերի 14-ից հեռագիրը հաղորդում է, որ երէկ այնտեղ հասաւ գեներալ Բուլլէր:

«Daily News» լրագրի Կապշտադտից, նոյեմբերի 14-ից ստացած հեռագիրը հաղորդում է, որ մասնաւոր արժանահաւատ տեղեկութիւնների համաձայն, որ ստացվել է Պրէտօրիայից, Նախագահ Կրիւգերի առողջական դրութիւնը երկիւղալի է համարվում:

16 նոյեմբերի

ՐՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ: Ստավրօպօլ նահանգի Նօվօգիօրգիևսկ գաւառի Օտկազնի գիւղից հէնց նոր տեղեկութիւն է ստացվել, որ այնտեղ երևացել են աներևակայելի քանակութեամբ ամեն գոյնի մկներ սև, սպիտակ, մութ-դեղին և այլն, միաժամանակ առաջին թւով օձեր և լորտուներ: Մկները կատարելապէս ոչնչացնում են ամեն ինչ, մանաւանդ հացը ամբարներում և պահեստներում:

ԴՈՒՐԲԱՆ: «Natal Advertizer» լրագրին Էստկօրտից հեռագրում են՝ հրաման է արձակված Կօլէնզօի վրա ընդհանուր արշաւանք գործելու մասին: Հեռագիրը աւելացնում է, որ զօրքերը ոգևորված տրամադրութեան մէջ են գտնվում: Մէկ գերի բօէրի մօտ հեռագիր է գտնված, որի մէջ ասված է, թէ Բէլմօնտի մօտ կռւում սպանվել են 10, և վիրաւորվել են 40 բօէրներ: Լրագիրը այն կարծիքի է, որ Ժուբէր, երևի, այն պատճառով է յետ քաշվում, որպէս զի թոյլ չը տայ անգլիացիներին անցնել Տէգէլու գետով:

«Terrible» զինուորական նաւից կիրակի երեկոյեան, Դուրբանից, գնաց դէպի պատերազմի դաշտը մի զօրաբաժին, բաղկացած ծովային զինուորներից թնդանօթներով:

ԼՕՆԴՕՆ, «Times» լրագրին Կէնստօունից հեռագրում են նոյեմբերի 14-ին, որ գեներալ Կատակար վաղը ճանապարհ է ընկնում դէպի պատերազմի դաշտը: Ստրօմբէրգից դէպի հարաւ նկատված են բօէրներ: Մօօյ-Րիվէր Ֆրէր երկաթուղիական գիծը վերականգնված է: Զինուորական մինիստրութեան մէջ Բուլլէրից, Պիտերմարիցբուրգից, երէկվայ թւով մի հեռագիր է ստացված, որը հաղորդում է, թէ Գիլդեարի հրամանատարութեան տակ գտնված բրիգադան, նոյեմբերի 11-ին Էստկօրտից շարժվեց բօէրների դէմ, որոնք գրաւեցին Բէկօն բլրի վրա գտնվող բլուրը, որ նայում է Վիլլա—Գրէնջի վրա: Անգլիացիների գործողութեան հետևանքն այն եղաւ, որ բօէրները յետ քաշվեցին երկաթուղուց: Հեռագրական թելը Էստկօրտի և Վեստնօի մէջ նոյնպէս վերականգնված է: Անգլիացիներից սպանվեցին 14 և վիրաւորվեցին 50 մարդ: Գիլդեար մօտեցաւ Ֆրէրի մօտ գտնվող դիրքին և յոյս ունի անջատել բօէրներին, որոնք, ինչպէս ենթադրում են, յետ են քաշվում դէպի Կօլէնզօ: Երկաթուղին այժմ բացված է դէպի հիւսիս մինչև Ֆրէրը:

Կօլօնիաների մինիստրութեան մէջ Պիտերմարիցբուրգից, Նատալի նահանգապետից հետևեալ բովանդակութեան հեռագիր է ստացվել. «Բօէրները յետ են քաշվում դէպի Վէնէն. բրիտանացիները իրանց ձեռքումն ունեն Մօօյ-Րիվէրից 3 մղոն հեռաւորութեան վրա գտնվող բարձրութիւնները: Բօէրները ըստ երևոյթին անգլիացիների դիրքը շատ զօրեղ են համարում և յետ են քաշվում դէպի Լէդի-Սմիթ: Հեռագիրը այստեղից մինչև Էստկօրտ վերականգնված է:

Երեկոյեան լրագիրներում տպված է մի հեռագիր Կապշտադտից, նոյեմբերի 15-ից, որը հաղորդում է, որ Մէտուէն գրաւեց Գօրնիկէստկլօֆ և այդ ժամանակ վերցրեց երկու միլիոն հրացանի փամփուշտներ:

Ծովային մինիստրութեան մէջ ստացված հեռագրի համաձայն, Բէլմօնտի մօտ կռւին մասնակցած բրիգադայի կորուստներն են՝ 14 սպանվածներ և 91 վիրաւորվածներ:

Ինչպէս լսել է «Րէյտէրի գործակալութիւնը», թէ անհիմն են այն լուրերը, որ Անգլիայի և Հօլլանդիայի միջև լարված են յարաբերութիւնները: Անգլիական դեսպանը միայն կարճատև արձակուրդով հեռացաւ Հաագայից: Երկու պետութիւնների մէջ յարաբերութիւնները կատարելապէս բարեկամական և հանգստացնող են:

ԴՈՒՐԲԱՆ: Բէկօնեան բլուրի մօտ նոյեմբերի 11-ին տեղի ունեցած պատերազմում, որին մասնակցում էին Գիլդեարի հրամանատարութեան տակ գտնվող զօրքերը, անգլիացիների կողմից սպանված են 15, վիրաւորված են 72 մարդ. մի քանի մարդիկ և մայօր Գօբբս գերի ընկան: Կորել են մի քանի ունտէր-օֆիցէրներ և զինուորներ:

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ: «Րէյտէրի գործակալութիւն»: Այսօր այստեղ կազմակերպվեց դանիա-հօլլանդական մի մեծ սինդիկատ շահագործելու համար գայլախազօվ խառն հողը Ախալցխայի շրջանում, Կովկասում: Դիրեկտօրներ ընտրված են վաճառական Կօրստէն-Իւստ և փաստաբան Վան-Մարլէ:

ԿԻԵՎ: Կիևի մասնաւոր առևտրական բանկում կեղծ դօկումէնտով ստացված է 1317 րուբլի:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Կալանաւորված թիւրքերի թիւը հասնում է 57-ի: Կալանաւորվածների թւում գտնվում է հրդեհաշէջների խմբի դնդապետ Րէ-

չիդ: Կ. Պոլսի թիւրք ազգաբնակութեան մէջ մեծ իրարանցում է տիրում:

ԷՍՏԿՈՐՏ: Երեկոյեան անգլիացիները չարժվեցին դէպի Ֆրէր: Երկաթուղիական կամուրջները քանդված գտան. երկաթուղին արդէն կարգի է բերված վեց տեղերում: Բօէրները շտապով յետ են քաշվում:

ԳՐԷՆԱԴԱ: Ազատ-մտածողների ժողովն արգելելու պատճառով, ժողովականները սկսեցին քարեր արձակել պրէֆէկտի կառքի վրայ: Պրէֆէկտը թեթև կերպով վիրաւորվեց: Ժանդարմները ցրվեցին ամբոխը: Կարգը վերականգնված է: Տեղի ունեցան մի քանի ձերբակալութիւններ:

Կ. ՊՈԼԻՍ: Նրանից յետոյ, երբ մինիստրների արտակարգ խորհրդի մէջ վճռվեց գերմանական բանկիրների խմբին կօնցէսիա տալ Բաղդադի երկաթուղին շինելու համար, սուլթանը երէկ ստորագրեց իրադէ, որով անատօլիական երկաթուղիների ընկերութեանը կօնցէսիա է տրվում Կօնիայի երկաթուղին Բաղդատի և Բասօրայի վրայով երկարացնելու, պետական երաշխաւորութեամբ: Առայժմ սկզբնական դաշնագիր կը կապվի, իսկ վերջնական դաշնագիրը կը ստորագրվի այն ժամանակ, երբ գերմանական բանկերի խմբի քննիչ յանձնաժողովը կաւարտի իր աշխատութիւնները: Ընկերութիւնը պարտաւորութիւն է յանձն առնում աւարտել երկաթուղու կառուցումը ութ տարվայ ժամանակամիջոցում:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցայտնում եմ ի գիտութիւն հայ թարգմանիչներին, որ արդէն թարգմանում եմ

Վ. ԼՈՒՆԿԷՎԻՉԻ

Два великихъ царства природы

Ռուսերէն գրքոյկը:

2—3 Ց. բ. Սաւիկեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՏԻՍՏԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբերի 18-ին

ԿՕՆՑԷՐՏ

յայտնի ջութակահար

ԳՐԻԳՕՐՕՎԻՉԻ

մասնակցութեամբ դաշնակահար

Է. ՓԱՅԷՐԻ

Սկիզբն է երեկոյեան 9 ժամին

Տոմսակները և պրօգրամն կարելի է ստանալ Բ. Մ. Միրիմանեանի դէպօում, Դվօրցօվայա փողոց: 1—2

Նոր լոյս տեսաւ Մոսկվայում

ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԼԱՍԵԱՆՑԻ

„ԱՐԻՒԾԱՁԵՒ ՄՀԵՐ“

Ազգային պօէմա

Դիւցազներգական չափական բանաստեղծութիւն

ԳԻՆԸ 25 ԿՕՊԷԿ

Ցանկացողները կարող են դիմել Կենտրոնական գրավաճառանոցին, «Լումայի» խմբագրութեան և հեղինակին այս հասցէով. Шулаверы, Григорію Баласьянцъ.

Հրատարակիչներ՝ Ն. Ասքանազեանց, Յ. Թովմասեանց, Ն. Գալստեանց: 1—5

ԱԳՈՒԼԻՍՈՒՄ մի հայ ընտանիքի համար հարկաւոր է գիմնազիական կրթութիւն ունեցող

ՎԱՐԺՈՒՀԻ,

որ գիտենայ և հայերէն: Վարժուհին պէտք է պարապի երեք երեխայի հետ, 500 րուբլի ռոճիկով, և ապրի նոյն ընտանիքում:

Պայմանների մասին մանրամասն տեղեկանալ Ե. Ցարութիւնեանի մասնաւոր դպրոցում, Бебутовская, № 38. (և. հ. չ.) 3—5

Ես երգիչ Ցիգանիս

երգում եմ իմ խմբովս, Սադում, Կարապետի տրակտիրում, կօնկայի կայարանի դիմաց:

Ցանկացողներին խնդրեմ շնորհ բերել:

2—2

ՍԱՐԱՏՕՎԻ ՍԱՐՊԻՆԿԱ

1900 Թ. ԱՄԱՌՎԱՅ ՀԱՄԱՐ

ԳԵՂԵՑԻԿ ԹԵԹԵՒ ԳՈՐԾՈՒԱԾՔ

330

Նմուշներ պլոմի մէջ

Նոյեմբերից

Ուղարկվում է 56 կ. մարկաներով

ԱՆԴՐԷՅ ԲԷՆԴԵՐ և ՈՐԴԻՔ

առևտրական տուն

Москва, Петровка,

ԶԳԵՍՏՆԵՐԻ և ՍՓԻՏԱԿԵՂԷՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Մանր պատուէրները ուղարկվում են բոլոր տեղերը ՁՐԻ

№ 160690. 3—3

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1900 ГОДЪ НА ДВА ИЗДАНІЯ:

I.

ЕЖЕДНЕВНАЯ ГАЗЕТА

„НОВОСТИ ДНЯ“

Съ портретами государственныхъ и общественныхъ дѣятелей.

ВОСЕМНАДЦАТЫЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ.

Газета отводитъ на своихъ столбцахъ мѣсто всему выдающемуся въ русской и заграничной жизни, отмѣчая событія въ возможной полнотѣ и въ яркой, живой и общедоступной формѣ.

Помимо обширной хроники, въ „Новости Дня“ помѣщаются ежедневно многочисленныя телеграфныя сообщенія и корреспонденціи отъ собственныхъ корреспондентовъ изъ Петербурга, изъ провинціи и крупнѣйшихъ за-граничныхъ центровъ—изъ Парижа, Берлина, Лондона, Нью-Іорка и друг.

Подписная цѣна: на годъ—8 р. На шесть мѣсяцевъ—5 р., на три мѣсяца—3 р., на одинъ мѣсяцъ—1 р

II.

ЕЖЕНЕДѢЛЬНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ

„СЕМЬЯ“

ВОСМОЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ

Несмотря на свою дешевизну, журналъ „Семья“ представляетъ собою вполнѣ изящное изданіе, въ которомъ помѣщается разнообразный интересный текстъ, масса портретовъ (іерарховъ Православной Церкви, государственныхъ и общественныхъ дѣятелей науки и искусствъ и т. п.) и рисунковъ, относящихся къ злобѣ дня.

„Семья“ выходитъ по слѣдующей программѣ: 1) изящная литература: романы, повѣсти, разсказы, очерки, стихотворенія, драматическія произведенія—оригинальныя и переводныя. 2) Научныя обозрѣнія и критика: литературная, театральная, художественная и музыкальная. 3) Историческіе очерки и путешествія. 4) Біографіи. 5) Спортъ всѣхъ видовъ. 6) Изобрѣтенія, хозяйственныя свѣдѣнія, моды и смѣсь. 7) Задачи, шарады, ребусы, игры, ноты. 8) Почтовый ящикъ. 9) Снимки съ картинъ современныхъ художниковъ. 10) Иллюстраціи ко всѣмъ отдѣламъ. Портреты выдающихся дѣятелей. Рисунки, объясненія къ рисункамъ. Виньетки и пр.

По размѣрамъ своимъ и богатству содержанія „Семья“ неуступаютъ ни одному изъ дорогихъ русскихъ еженедѣльныхъ иллюстрированныхъ изданій.

Въ видѣ опыта, въ 1900 г. журналъ „Семья“ будетъ пользоваться по возможности исключительно женскимъ трудомъ, какъ литературнымъ и художественнымъ, такъ и типографскимъ.

Подписная цѣна: на годъ съ доставкою 3 р. „Новости Дня“ и „Семья“ 10 р.—Адресъ: Москва, Красныя ворота, с. д. 1—3

Ցայտնում եմ ի գիտութիւն յարգելի հասարակութեան, որ Թիֆլիսի Զուղուրէթ քաղաքամասում, Նիկօլաեվսկայա փողոցի վրա գտնվող Իզմաիլովի բաղանիքի փոխարէն՝ ես շինել եմ նոր

„РУССКАЯ ПАРНАЯ БАНЯ“

բաղանիքը, որ կը սկսի կանոնաւոր բանել հինգշաբթի օր, ամսիս 18-ից: Այդ բաղանիքը բաղկացած է տասներկու համարներից, ամեն մէկը 1—2 բաժանմունքով, շոգիով և առանց շոգիի, և տասը համարներ վաննաներով և դուշերով: Բացի դրանից կան նաև ընդհանուր՝ շոգիով բաղանիք տղամարդկանց, կանանց և զինուորների համար: Բոլոր համարները շինված են մօզաիկով, փաեանսով և մարմարիօնով, գեղեցիկ նկարներով և կահաւորված են ճաշակով: Դուշերը պատրաստված են Շմիդի և ուրիշ սիստեմներով: Համարները տաքացնվում են առանձին յարմարութիւններով և լուսաւորվում են էլէքտրականութեամբ: Բաղանիքի ջուրը մաքուր է և ամենալաւ յատկութեան: Բաղանիքում կայ առանձին ֆօյէ—դահլիճ, շքեղ կահաւորված, որտեղ ստացվում են բոլոր լրագիրները. կան նաև ֆօնօգրաֆ և տէլէֆօն: Բաղանիքում սարքած է բուֆէտ, որտեղից կարելի է ստանալ թէյ, սուրճ, կաթը, զովացուցիչ խմիչքներ և այլն: Ծառաներ —երկու սեռի՝ ռուս և տեղացի:

Ցանկացողներին տրվում են մաքուր սպիտակեղէններ և զանազան կօսմետիքական առարկաներ: Բաղանիքի բակում շինված է սկվեր շատրվանով, որ լուսաւորվում է գիշերները էլէքտրականութեամբ:

Գ Ն Ե Ր Ը

Շոգիով և սովորական համարները	60 կ. մինչև 2 ր.
Վաննաներ տաք ու սառը դուշերով	30 կ.
Տաք ու սառը դուշեր	20 կ.
Ընդհանուր շոգիով: Տղամարդկերանց	20 կ.
Ընդհանուր շոգիով: Կանանց	20 »
Տղամարդկերանց ընդհանուր շոգիով: Հասարակ դասակարգի համար	10 կ.
Տղամարդկերանց ընդհանուր շոգիով: Զինուորների համար	5 »

1—5 Բաղանիքի սեփականատէր՝ Գ. Օ. Աբօէվ

Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

Թիֆլիսում, վաճառվում են հետևեալ նոր գրքերը.

	Ր.	Կ.
Սունդուկեանց Գ. Օսկան Պետրովիչը էն կինքումը, նոր փոփոխութիւններով, Թ. 1899 թ.	—	30
» Ամուսիններ	—	—
» Պէպօ	—	—
» Խաթաբալա	—	—
» Քանդած Օջախ	—	—
Վալտեր Սկօտտ, Կղզիների լորդը, թարգմ. Միրզօյեանցի, Թ. 1899 թ.	1	—
Լէօ, Գլադստօն, կենսագրութիւն, Թ. 1899 թ.	1	—
Քնար Ա. Ս. Պուշկինի Ե. 1899 թ.	—	50
Խատիսեանց Տ. Մ. Դժբախտ կին, Թ. 1899 թ.	—	45
Երեսունհինգ տարի, 1862—1897. Սմբատ Շահազիզեանի յօբելեանի առթիւ, Մ. 1898 թ.	—	30
Էրնէստ Րընան	—	30

(չ) 1—3

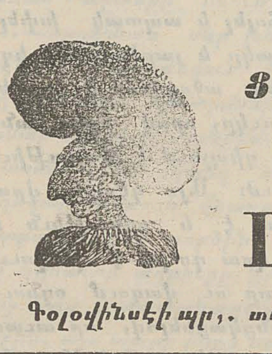

ՆԱԽ ՔԱՆ ՄԵԿՆԵԼԸ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՔ ՖԷՆՕՄԷՆՆԵՐԻ

ՍՈՅՆ ՕՐՎԱՆԻՑ

ԱՄԵՆԱԷԺԱՆ ԳՆԵՐՈՎ

I-Ը 20 Կ. II-Ը ՄԻԱՅՆ 10 Կ.

Գօլօվինսկի պր., տուն Արաֆէլօվի, Կադետսկ. Կօրպ. դիմաց 3—5

1885. 1886. 1896. 1882.

Ա. ՐԱԼԼԷ և ԸՆԿ.

ՀԱՑԹԱՑԹՈՂ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՊԱԼԱՏԻ

ՕԾԱՆԵԼԻՔ

ԼԷՎԿՕՅ

Veillet blanc

ՀՈՏԱՒԷՏ ՋՈՒՐ

ՍԱՊՈՆ

ԾԱՂԻԿՆԵՐԻ ՋՈՒՐ

ՓՈՒԴՐԱ.

Москва, Кузнецкій мостъ. Тверская, д. Спиридонова. С.-Петербургъ. Новскій, 18: Садовая 25.

М. 59807 (չ.)

Требуйте вездѣ

ШОКОЛАДЪ СІУ

ФАБР. С. СІУ и К° МОСКВА.

33—52 М. 35,967 (չ)

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ եւ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 24 Նոյեմբերի (6 դեկտեմբերի) ԺՕՐԺԻ շոգենաւը, նաւապետ ԲՈՒԼ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի և Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխովի և Մայսուրաձէի քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—եղբ. Վ. և Ի. Մութաֆեաններին, Նաբերեժնայա փողոց, տուն Կրասիլնիկօվի, № 27: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօր Հերշենրօդերին: (և. հ. չ.) 7—20

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 16 Ноября 1899 г.

Типографія Грузинск. Т.—ва Большая Ванкская ул., № 27.